

ULUSLARARASI DERS KİTAPLARI VE EĞİTİM MATERYALLERİ DERGİSİ (IJOTEM)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijotem>

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Eser İncelemesi: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2. Kitap)

Ersin GÜLAY¹

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Ana Bilim Dalı

Dr. Öğr Üyesi

ersin.gulay@erdogan.edu.tr

0000-0001-6476-1624

Esengül GÜNDOĞDU²

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Ana Bilim Dalı

Öğretmen

esengul_gun@hotmail.com

Orcid ID: 0009-0003-7266-2935

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi: 29.01.2026

Kabul Edilme Tarihi: 18.05.2026

Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 19.05.2026

Alıntı: Gülay, E., & Gündoğdu, E. (2026).
Türkiye yüzyılı maarif modeli erdem-değer-
eylem çerçevesinde eser incelemesi: 5. sınıf
sosyal bilgiler ders kitabı (2. kitap).
*Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim
Materyalleri Dergisi (IJOTEM)*, 9(1), 67-93.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Eser İncelemesi:

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2. Kitap)

Ersin GÜLAY¹

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Esengül GÜNDOĞDU²

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Öz	Araştırma Makalesi
<p>21. yüzyılda meydana gelen hızlı gelişmeler eğitim-öğretim alanında da kendini göstermiştir. Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi, mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması zorlaşmıştır. Değerler toplumsal birliğin en önemli unsurudur. Toplumun en temel unsurlarından olan millî ve manevi değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması, büyük ölçüde eğitim-öğretim faaliyetleri aracılığıyla sağlanabilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bireye erdemleri, değer ve eylemleri bütüncül bir bakış açısıyla kazandırmayı, değerlerin yalnızca teorik olarak öğrenmesini değil aktif katılım ve uygulamalar aracılığıyla içselleştirilerek davranışa dönüştürmesini hedeflemiştir. Bu çalışmanın amacı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde kitap incelemesi yapmaktır. Nitel yönetime göre tasarlanan araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman olarak 5. sınıf Sosyal Bilgiler 2. ders kitabı kullanılmış, erdem-değer-eylem tablosunda yer alan D1'den D20'ye kadar olan tüm değerlere bakılmıştır. Çalışmada kitapta yer alan üç öğrenme alanının her birinde yer alan alt konular Maarif Modeli erdem-değer-eylem çerçevesine göre incelenmiştir. Metinlerde yer alan öğrenme çıktılarının hangi değer ve alt değer ile ilişkilendirildiği içerik analiz yöntemiyle tespit edilmiş, değer ve alt değer bileşenlerine dair doğrudan alıntılar yapılmış ve tablolar şeklinde sunulmuştur. İncelenen Sosyal bilgiler (2) ders kitabında en fazla tasarruf değeri üzerinde durulmuştur. Ayrıca sorumluluk, özgürlük, duyarlılık, yardımseverlik mahremiyet değerlerine de yer verildiği görülmüştür. Ayrıca araştırma bulgularına göre Sosyal bilgiler (2) ders kitabında tespit edilen değerlerin kitapta yer alan konular ile bağlantılı olduğu da söylenebilir.</p>	<p><i>Alınma Tarihi:</i> 29.01.2026 <i>Kabul Edilme Tarihi:</i> 18.05.2026 <i>Çevrimiçi yayınlanma tarihi:</i> 19.05.2026</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Maarif modeli, eylem, değer, değerler eğitimi, Sosyal Bilgiler</p>	

Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

¹ *Asst. Prof. Dr.*

ersin.gulay@erdogan.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-6476-1624

² *Teacher*

esengul_gun@hotmail.com

Orcid ID: 0009-0003-7266-2935

**Textbook Analysis within the Framework of the Türkiye Century Maarif Model:
Virtue–Value–Action: 5th Grade Social Studies Textbook (Book 2)**

Ersin GÜLAY¹

Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Esengül GÜNDOĞDU²

Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Education, Turkish Language Education

---

Abstract

Research Article

The rapid developments of the 21st century have also manifested themselves in the field of education. The formation of social culture; the influence of individuals' value judgments as a higher identity guiding social life; and the transmission of existing social values to individuals have become more difficult. Values are the most important element of social unity. The preservation and transmission of national and spiritual values, which are fundamental elements of society, to future generations can largely be achieved through educational activities. In line with these aims, the 21st Century Turkish Education Model aims to instill virtues, values, and actions in individuals from a holistic perspective, not only through theoretical learning but also through internalization and transformation into behavior via active participation and application. The purpose of this study is to conduct a textbook review within the framework of the Virtue-Value-Action model of the Education Model. Designed according to a qualitative method, the research involved document analysis. The 5th grade Social Studies textbook, 2nd textbook, was used as the document, and all values from D1 to D20 in the virtue-value-action table were examined. In the study, the sub-topics in each of the three learning areas in the book were examined according to the virtue-value-action framework of the Maarif Model. The values and sub-values associated with the learning outcomes in the texts were determined using the content analysis method, direct quotations were made regarding the value and sub-value components, and they were presented in the form of tables. In the Social Studies (2) textbook examined, the value of saving was emphasized the most. It was also observed that the values of responsibility, freedom, sensitivity, helpfulness, and privacy were also included. In addition, according to the research findings, it can be said that the values identified in the Social Studies (2) textbook are related to the topics in the book.

Received:

20.01.2026

Accepted:

18.05.2026

Published online:

19.05.2026

Keywords: The education model, action, values, values education, Social Studies

---

Corresponding author:

¹ Dr. Öğr Üyesi

ersin.gulay@erdogan.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-6476-1624

² Öğretmen

esengul_gun@hotmail.com

Orcid ID: 0009-0003-7266-2935

Giriş

21. yüzyıl pek çok alanda gelişme sağlarken toplumsal yaşamı tehdit eden pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bireyi, aileyi, toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümü toplumsal yaşantımızın temel taşı olan millî, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizde bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumuna göre değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, fehamet, kadir, kadir kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak açıklanmıştır (TDK, 2024). Türkiye Maarif Modeli programında ise değer kavramı şöyle anlatılmıştır: Kişinin varoluşsal olarak anlam kazanmasına, hayata anlam katmasına, kendi içinde ahenkli olmasına, ahlaklı ve erdemli bir kişilik yapısı kazanmasına ve böylece tekâmülüne hizmet eder. Aynı zamanda bireyin içinde yer aldığı toplumla uyum sağlanmasına ve sağlıklı toplumsal kalkınmanın kurulmasına rehberlik eder. İnsanın sosyal ve fiziksel çevresiyle ilişkilerinde olumlu kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlayan değer; insan, toplum ve çevre üçlemesi açısından önemli bir unsurdur (Türkiye Maarif Modeli, 2024).

Değerler hem düşüncelerimizi hem de davranışlarımızı şekillendirdiği için varoluşumuzun temel unsurlarını oluşturur. Bu nedenle, değerler hem zihinsel hem de eylemsel açıdan hayatımızı etkileyen önemli faktörlerdir (Ercan, 2001). Değerler, toplumda kabul edilen davranışları şekillendirir, bireylerin hayatlarını yönlendiren bir kılavuz görevi görür ve insan ilişkilerinde bu değerlere dayalı hareket ederek sosyal etkileşimde önemli bir rol oynar (Hill, 2004'ten akt., Keskin, 2014). Değerlerin böyle bir öneme sahip olması sosyal bilimcilerin insanların eylemlerini, davranış örüntülerini açıklamada, yordamada temel bir ölçüt olarak değerleri ele almalarına neden olmuştur (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Aynı düşüncüyü savunan Yel ve Aladağ (2009), insanın eylem, davranış ve tutumlarını açıklamada değerlerin önemli bir rolü olduğunu bu nedenle de sosyal bilimciler tarafından değer konusunun ilgi gördüğünü ifade etmişlerdir.

Kişinin duygu, düşünce ve davranışları, sahip olduğu değerlerle doğrudan bağlantılıdır çünkü değerler, bireyin dünyayı nasıl algıladığını, neyi doğru veya yanlış kabul ettiğini ve bu doğrultuda nasıl hareket ettiğini belirler (Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007). Değer, bireysel ya da toplumsal düzeyde karşıt ya da farklı bir davranış tarzı ya da yaşam amacına yönelik köklü bir inançtır (Rokeach 1973'ten akt., Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012). Bireysel eylem ve davranışları yargılamada temel bir ölçüt olarak kullanılan ve bir

grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş, soyut ve genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Theodorson 1979'dan akt. Aydın, 2003).

Bu tanım ve açıklamalara dayanarak, değerlerin bireyler arası ilişkileri şekillendirme, bireysel ya da ortak kararlar alma, seçim yapma, başarı elde etme, sevinç yaşama, üzülme ve değerlendirme süreçlerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda değerler, insan yaşamını düzenleyen, yönlendiren, millî ve ahlaki özellikleri belirleyen, kişiler arası saygı ve sevgi gibi yaşamı anlamlı kılan motive edici bir işlevi yerine getirmektedir. Toplumun en temel yapı taşlarından olan millî ve manevi değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması, büyük ölçüde eğitim-öğretim faaliyetleri aracılığıyla sağlanabilmektedir. Özellikle Türkçe ve sosyal bilimler derslerinde değer eğitiminin daha fazla yer alması, günümüzde değerlerin zayıfladığı toplumumuzda olumsuzlukları önlemek adına büyük bir önem arz etmektedir.

Değerler, bireyin çevresiyle etkileşimde bulunarak öğrendiği ve bu etkileşimler doğrultusunda eylemlerini şekillendiren rehber ilkelerdir (Akbaş, 2004). İnsanlar doğuştan belirli değerlere sahip olarak gelmezler; değerler, çevreleriyle etkileşimleri, gözlemleri ve deneyimledikleri olaylar aracılığıyla kazanılır ve zamanla şekillenir (Bostrom 1991'den akt., Akbaş, 2004). Toplumsal kültürün meydana gelmesi, bireylerin değer anlayışlarının toplumsal yaşamda bir üst kimlik olarak yön belirlemesi ya da var olan toplumsal değerlerin bireylere öğretilmesiyle mümkün olabilir. Değerler eğitimi ailede başlar, formal bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile okullarda devam eder. Toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi için eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlam bir karaktere, bilgi ve donanıma sahip birey, toplumsal yapıyı olumlu yönde değiştirebilir (Akbaş, 2004).

Eğitim anlayışımızın somut tezahürleri olan öğretim programları, insanın bütün yönleriyle gelişimini esas alır. Eğitim sistemimizin temel amacı, öğrencilere bilgi, beceri ve tutum kazandırmanın yanında sağlıklı, dengeli bir kişiliğe sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi oluşturmuştur. Öğrencilerin değerleri benimseyip yaşamlarına yansıtılmaları sağlanarak toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunulmuş; bu kazanımların gelecek nesillere aktarılmasıyla artan ve değişen riskler ile tehditlere karşı bireysel ve toplumsal korunma amaçlanmıştır (TTKB, 2010).

Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçları 2. madesinde değerler eğitiminden bahsedilmektedir. Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel

değerlerine sahip çıkan, bu değerleri koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve her zaman yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başındaki temel ilkelere dayalı demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı sorumluluklarını bilen ve bu sorumlulukları davranışlarına yansıtan vatandaşlar yetiştirmek yer almaktadır. Ayrıca bedensel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve duygusal açıdan dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş, özgür ve bilimsel düşünme yeteneğine sahip, geniş bir dünya görüşü olan, insan haklarına saygılı, kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli bireyler yetiştirmek yer almaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu).

Değerler; toplumda yer alan bireylere iyi, doğru, güzel, kötü, yanlış ve çirkinin ne olduğunu belirleyen ve davranışlarını yönlendiren bir rehber işlevi gördüğü için zamanla güncellenmesi gereklidir (Özkan ve Soylu, 2014). Türkiye'de ilk olarak değerler eğitimi 2005 yılı ilköğretim programında yer almış, 2024 Maarif Modeli ile değerler eğitimi konusu derinlemesine artmış ve programda daha fazla yer edinmiştir. Değerler eğitimi; yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlandırılmamış, bu bilgilerin günlük yaşamda uygulanabilir hâle getirilmesini de hedefler. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinler ve etkinlikler önemlidir.

Ders kitapları, öğrencilere sadece akademik bilgiyi kazandırmanın yanında toplumsal ve etik değerleri de öğrencilere öğretmek için bir araç olarak kullanılmalıdır. Toplumun en temel yapı taşlarından olan millî ve manevî değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması, büyük ölçüde eğitim-öğretim faaliyetleri aracılığıyla sağlanabilmektedir. Özellikle Türkçe Dersi Öğretim Programı ve diğer sosyal bilimlerle ilgili derslerin müfredatlarında değer eğitimi ve öğretimine daha fazla yer verilmesi, günümüzde değerlerin bozulmaya yüz tuttuğu sosyal ortamda olası olumsuzlukları engellemek adına büyük bir gerekliliktir.

Eğitim-öğretim alanında meydana gelen değişiklikler ve hızlı gelişmeler, istendik bir toplum inşa edebilmek için öğretim strateji ve programlarında değişiklikler yapılması ihtiyacı doğurmuştur. Ailede başlayan değerlerin aktarılması süreci, okullarda eğitim programlarıyla düzenli bir şekilde devam eder. Değer eğitiminin müfredata dâhil edilmesi, öğrencilere bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynar (Kardaş ve Cemal, 2017, Akt. Baki). Eğitim kurumları, sadece akademik bilgi vermekle kalmamalı aynı zamanda toplumsal ve etik değerleri de öğrencilere kazandırmaya yönelik bir araç olmalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bireye erdemleri, değer ve eylem dağılımlarını bütüncül bir bakış açısıyla kazandırılmayı hedeflenmektedir. Ayrıca eğitim ortamlarındaki değerlerin

yalnızca teorik olarak öğrenmesi değil, aktif katılım ve uygulamalar aracılığıyla bunların içselleştirilmesi vurgulanmaktadır.

Maarif; bilgi, kültür, eğitim ve öğretim işlerinin tümünü kapsamaktadır. Türk Dil Kurumuna göre, bilgi elde edilen veri demektir (TDK, 2021). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, öğrenci profili olarak değer ve yeterliliklerin yer aldığı bir yapıda hazırlanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ahlaklı, bilgili, cesur, estetik algısı olan, iradeli, merhametli, sağlıklı, sorgulayıcı, üretken ve vatansever öğrenci profili çizilmiştir.

Değerler eğitimi, sürdürülmesi ve toplumsal değerlerin izlenmesini sağlayarak karakter gelişimlerini desteklemeyi sağlamayı hedeflemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) müfredatında değerler eğitimine ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmış, bu kapsamda erdem, değerler ve eylemler öne çıkarılmıştır. Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde çatı değerler etrafında kümelenen bir değer çerçevesi sunulmaktadır. Çatı değerler, diğer bütün değerler ile yoğun kesişim noktaları olan değer yapılarını ifade etmektedir. Modelde saygı, sorumluluk ve adalet; çatı değerler olarak yer almaktadır. Kişisel hayat açısından önemli olan tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri insan; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri aile ve sosyal çevre; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise fiziksel çevre alanlarında yer almaktadır. Değerlerin ilgili olduğu alana karar verilirken daha çok katkı sağladığı alan dikkate alınmıştır. Erdem- Değer-Eylem Çerçevesi; eğitim öğretimde mutlaka yer alması gereken değerleri içermesi açısından sade, değer alanları ve değerlerin birbirleriyle ilişkileri açısından tutarlı, kolay uygulanabilir olması açısından da kullanılabilir olarak tasarlanmıştır (MEB).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları, erdemli insanı yetiştirmek için erdemlerin alt boyutları olan değerleri ve eylemlerini programlar arası bileşenler olarak ele almaktadır. Böylece değerler programın diğer öğelerinden, becerilerden ve alan içeriğinden ayrı bir şekilde değil programa kaynaşık olarak işlenmektedir (MEB).

Her geçen gün artarak devam eden bu değişim ve dönüşümün hızı, ortaya çıkan yeni şartlar insan yaşamını farklılaştırır da her birey yeni koşullara uyum sağlamak zorundadır. Bu durumun üstesinden gelebilmek de çağın gerekliliklerine uygun bireylerin yetiştirilebilmesiyle mümkündür. Bakıldığında 21. yüzyılda eğitim sistemlerinin kazandırması beklenen beceriler değişmekte, bundan dolayı sosyal ve duygusal bir varlık olan insanın yalnızca bilişsel gelişiminin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır (Zins vd., 2004).

Bu çerçevde Sosyal bilgiler dersi ortaokul 5. sınıf 2. ders kitabında yer verilen değerlerin Maarif Modeli erdem-değer-eylem çerçevesinde öğrenme alanları ve alt konularında dağılımının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf 2. ders kitabında aktarılan değerler nelerdir?
2. Bu değerlerin ders kitabındaki öğrenme alanları ve alt konularına göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Model

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi modeliyle yürütülmüştür. Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı, görsel ve dijital materyallerin sistematik olarak incelenmesini kapsayan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu kapsamda çalışma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin erdem-değer-eylem yaklaşımı çerçevesinde Sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin çözümlenmesini amaçlayan betimsel nitelikte bir doküman incelemesi olarak desenlenmiştir.

Veri Kaynağı

Bu çalışmada 5. sınıf Sosyal Bilgiler 2. ders kitabının seçilmesinin nedeni, kitabın 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanmış güncel ve resmî bir öğretim materyali olmasıdır. Ayrıca kitapta yer alan “Yaşayan Demokrasimiz”, “Hayatımızdaki Ekonomi” ve “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanlarının erdem-değer-eylem çerçevesinde adalet, sorumluluk, tasarruf, mahremiyet, özgürlük ve vatanseverlik gibi değerlerin incelenmesine uygun içerikler barındırması, bu kitabın araştırmanın veri kaynağı olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu öğrenme alanları ve alt konu başlıkları Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1

Ortaokul 5. SINIF Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2. Kitapta Yer Alan Öğrenme Alanları ve Alt Konu Başlıkları

---

4. YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ
4.1. Demokrasi ve Cumhuriyet'in in Temel İlkeleri
4.2. Etkin Vatandaşın Özellikleri
4.3. Temel Haklarımız ve Sorumluluklarımız
4.4. Sorunlarımızın Çözümünde Kurumlar
5. HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ
5.1. Kaynaklarımızın Verimli Kullanımı
5.2. Bütçemi Planlıyorum
5.3. İlimizdeki Ekonomik Faaliyetler
6. TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER
6.1. Teknolojik Gelişmelerin Toplum Hayatına Etkileri
6.2. Teknolojik Ürünlerin Bilinçli Kullanımı

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. İncelenen 5. Sınıf Sosyal bilgiler (2) ders kitabı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan erdem, değer ve eylem bileşenleri doğrultusunda hazırlanan içerik analizi ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda ders kitabındaki metinler veri kaynağı olarak ele alınmıştır.

Verilerin toplanması sürecinde, belirlenen ders kitabı öncelikle bütüncül olarak okunmuş, ardından Maarif Modeli'nin erdem-değer-eylem çerçevesi esas alınmıştır. İlgili içerikler Maarif Modelinde yer alan şekliyle sistematik biçimde incelenmiştir. Adlandırmalar şu şekilde yapılmıştır:

D1: Adalet

D1.1: Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak

D1.1.1: Her insanın yaşama, eğitim alma, sağlık hizmeti alma hakkı; din ve vicdan hürriyeti gibi temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu kabul eder.

Burada yer alan sayı, ilgili değerın sıra numarasını ve eylem numarasını temsil etmektedir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu süreçte kitapta yer alan değer ve eylem bileşenlerine ilişkin doğrudan alıntılar yapılmış, tespit edilen bulgular tablolar hâlinde düzenlenerek sunulmuştur. Analiz sürecinde verilerin anlamlı bir bütün oluşturmasına ve araştırmanın amacıyla tutarlı olmasına özen gösterilmiştir.

Elde edilen bulguların nesnelliğini sağlamak amacıyla araştırmacı dışında Türkçe eğitiminden bir alan uzmanı tarafından iki alt konu erdem-değer-eylem çerçevesi esas alınarak

incelenmiştir. İnceleme sürecinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları karşılaştırılmış ve ortak bir karara varılmış. Görüş birliğini belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği formül kullanılmıştır: [Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100]. Kodlayıcılar arası uyum oranı %93 olarak bulunmuştur. Bu oran, Miles ve Huberman'a (1994) göre %70'in üzerinde olması araştırmanın tutarlılığı için yeterlidir. Böylece araştırma sonuçlarının tutarlılığı güçlendirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler 2. ders kitabında yer alan öğrenme alanları ve alt konu başlıklarında bulunan değerlere dair doğrudan alıntılara yer verilmiş ayrıca değer ve eylem bileşenlerinin öğrenme alanları ve alt konu başlıklarına göre dağılımına ait bulgular tablolar şeklinde sunulmuştur.

4.Yaşayan Demokrasimiz

4.1.Demokrasi ve Cumhuriyet'in Temel İlkeleri

Kitapta yer alan Demokrasi ve Cumhuriyet'in Temel İlkeleri adlı öğrenme alanıyla ilgili erdem-değer-eylem çerçevesinde tespit edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Demokrasi ve Cumhuriyet'in Temel İlkeleri Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

Erdem		
Değer	Eylem	f
D1. Adalet	D1.1.2. Hakkını aramanın meşru yollarını bilir.	1
	D1.1.4. Kendi hak ve özgürlüklerini uygun şekilde kullanır.	1
	D1.1.6. Toplumsal hayatta kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu bilir.	1
	D1.2.5. Görev ve sorumluluklarını kuralına uygun olarak yerine getirir.	2
	D1.2.6. Bireysel farklılıkların haklardan yararlanmaya engel olmaması gerektiğini bilir.	1
	D11. Özgürlük	D11.3.2. Özgürlüklerini kullanırken diğer insanların özgürlük alanlarını ihlal etmez.
D16. Sorumluluk	D16.2.7. Toplumsal hayatı düzenleyen kurallara uygun hareket eder.	1
D19. Vatanseverlik	D19.1.2. Türk bayrağına ve İstiklal Marşı'na saygı gösterir.	1
	D19.1.8. Türk kültürünün devamlılığı için çaba gösterir.	1

Tablo 2 incelendiğinde, demokrasi ve cumhuriyetin temel ilkeleri bağlamında en çok 'adalet' değerinin (f=6) vurgulandığı görülmektedir. Özellikle öğrencilerin kendi hak ve özgürlüklerini kullanma (D1.1.4) ve hak arama yollarını bilme (D1.1.2) eylemlerine yönelik içeriklerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu durum, eğitim programının öğrenciyi sadece teorik bilgiyle donatmayıp, aynı zamanda hak bilinci yüksek, aktif bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçladığını göstermektedir.

Demokrasi ve Cumhuriyet'in Temel İlkeleri alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Uyulması gerektiğini düşündüğünüz sınıf kurallarını gerekçelerini söyledikten sonra tahtaya maddeler hâlinde yazınız (Bu aşamada düşüncelerinizi özgürce yazınız.). (D1.1.4.) (D11.3.2.)
- Sınıf kurallarını yalnızca öğretmenleriniz veya birkaç arkadaşınız belirleseydi tepkiniz nasıl olurdu? (D1.1.2.)
- Diyarbakır'daki bir ilkokulda yapılan sınıf başkanlığı seçimi genel seçimleri aratmadı. (D1.2.5.) (D11.3.2.)
- Demokratik devletlerde insanlar başkalarına zarar vermeden hak ve özgürlüklerini kullanırlar. (D1.2.5.) (D11.3.2.)
- Tüm vatandaşlar yasalar önünde eşit haklara sahiptir. (D1.1.6.) (D1.2.6)
- Bakan 'Demokratik devletlerde milletten daha güçlü bir irade yoktur. Biz hukuk devletiyiz, bu sebeple ülkemizde hukukun üstünlüğü vardır. Herkes eşittir ve hukukun aldığı kararlara uymak zorundadır. (D16.2.7.)
- “Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. (D19.1.2.) (D19.1.8)

Yukarıdaki alıntılar incelendiğinde; sınıf kurallarının belirlenmesi ve seçim süreçleri gibi öğrencinin yakın çevresinden verilen örneklerle, adalet ve özgürlük değerlerinin soyut birer kavram olmaktan çıkarılıp gündelik yaşam pratiğine indirildiği görülmektedir. Özellikle Atatürk'ün gençliğe hitabından yapılan alıntı, vatanseverlik değerinin tarihsel bir sorumluluk bilinciyle pekiştirildiğini kanıtlamaktadır.

4.2. Etkin Vatandaşın Özellikleri

Tablob 3

Etkin Vatandaşın Özellikleri Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

<i>Erdem</i>		
<i>Değer</i>	<i>Eylem</i>	<i>f</i>
D5. Duyarlılık	D5.1.4. Yaşlıların ve özel gereksinimli bireylerin toplumsal hayata etkin katılımını destekler.	1
	D5.2.3.Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için atık yönetimini önemser.	1
	D5.2.4. Tüketim tercihlerini sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak şekilde yapar	1
D11. Özgürlük	D11.2.4. Hak ve özgürlüklerini kullanma ve koruma konusunda taviz vermez.	1
D16. Sorumluluk	D16.2.7. Toplumsal hayatı düzenleyen kurallara uygun hareket eder.	1
D20. Yardımseverlik	D20.4.2. Yardım kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerine katılır.	1

Etkin vatandaşlık kapsamında 'duyarlılık' değerinin (f=3) farklı boyutlarıyla (yaşlı/özel gereksinimli bireyler ve çevresel sürdürülebilirlik) ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Kitapta yer alan geri dönüşüm ve atık yönetimi gibi somut örnekler, vatandaşlık görevlerinin çevresel sorumluluklarla harmanlanarak sunulduğunu kanıtlamaktadır.

Etkin Vatandaşın Özellikleri alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Çağan ise kask takmadan bisiklet kullanmamaktadır ve bisiklet yolunu kullanmaya özen göstermektedir. (D16.2.7.)
- Haksızlığa uğradığını düşünen vatandaş verdiği hukuk mücadelelerini kazandı. (D11.2.4.)
- Proje kapsamında öğrencilerin aktif katılımları ile huzurevi ziyareti, görme engelli bireyler için kitap seslendirme gibi etkinlikler yapılıyor. (D5.1.4.) (D20.4.2.)
- Bu kapsamda Özlem Öğretmen, öğrencileri ile birlikte okullarına hobi bahçesi ve geri dönüşüm malzemelerinden kütüphane kazandırdı. Ayrıca tasarladıkları atık su deposu ile yağmur sularını biriktirip okulun temiz su ihtiyacını, çatıya kurdukları güneş panelleriyle de elektrik ihtiyacını karşılıyorlar..."(D5.2.4.) (D5.2.3.)

Alıntılarda görüldüğü üzere; kask kullanımı gibi bireysel sorumluluklar ile huzurevi ziyareti ve çevresel projeler gibi toplumsal duyarlılıklar bir arada sunulmuştur. Bu durum,

ders kitabının 'etkin vatandaş' profilini hem kurallara uyan hem de çevresine karşı sorumlu ve merhametli bireyler üzerinden inşa ettiğini göstermektedir.

4.3. Temel Haklarımız ve Sorumluluklarımız

Tablo 4

Temel Haklarımız ve Sorumluluklarımız Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

		<i>Erdem</i>	
<i>Değer</i>	<i>Eylem</i>		<i>f</i>
D1. Adalet	D1.1.1. Her insanın yaşama, eğitim alma, sağlık hizmeti alma hakkı; din ve vicdan hürriyeti gibi temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu kabul eder.		5
	D1.1.2. Hakkını aramanın meşru yollarını bilir.		
D5. Duyarlılık	D5.1.5. Toplumsal sorunların çözümünde sorumluluk üstlenir.		1
	D5.1.6. Şiddetin önlenmesinde sorumluluk alır.		1
D11. Özgürlük	D11.3.1. Özgürlüklerini kullanırken diğer insanlara ve topluma karşı sorumluluklarına önem verir		1
	D11.3.3. Toplumsal düzenin sağlanması için kurallara uyar.		1
D12. Sabır	D12.1.1. Yaşadığı problemlerin geçici olduğunu fark eder.		1
	D12.2.4. Etkilendiği içsel ve dışsal faktörleri fark edip süreci doğru yönetir.		1
D16. Sorumluluk	D16.2.4. Ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, doğal afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılır.		2
	D16.2.7. Toplumsal hayatı düzenleyen kurallara uygun hareket eder.		2

Bu alt konuda adalet değerine ($f=6$) ait eylemlerin, özellikle 'yaşama ve eğitim hakkı' gibi evrensel haklar (D1.1.1) üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, salgın hastalık gibi olağanüstü durumlarda sorumluluk alma (D16.2.4) eyleminin vurgulanması, değerler eğitiminin güncel toplumsal olaylarla ilişkilendirilerek somutlaştırıldığını göstermektedir.

Temel Haklarımız ve Sorumluluklarımız alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Çocuğun uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilemez. Hiçbir çocuk sağlığına ve eğitimine zarar verecek, zihinsel veya ahlaki gelişimine engel olacak bir bedensel işte çalıştırılmaz. (D1.1.1.)
- Çocuklar yeterli beslenme, barınma, eğlenme, dinlenme ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. (D1.1.1.)
- Fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan özel gereksinimli çocuğa kendi durumunun gerektirdiği özel tedavi, eğitim ve bakım sağlanır. (D1.1.1.)
- COVID-19 salgını sürecinde uluslararası uçak seferleri iptal edilmiş, ülkelere giriş ve çıkışlar sınırlandırılmıştır. Aile ve akraba ziyaretleri gibi sosyal ilişkiler uzaktan

yürütülmüştür. Bu durum, sosyal yaşamın kısıtlanmasına neden olmuştur. Örneğin misafirlige gitme, arkadaşlarla buluşma gibi etkinlikler azalmış, toplantı ve konferanslar genel ağ üzerinden yapılmıştır. (D16.2.4.) (D16.2.7.) (D12.2.4) (D12.1.1.)

- Toplum hâlinde yaşamak bir düzen gerektirir. Düzenin sağlanması ve sürdürülmesi, kurallar çerçevesinde kişilere sorumluluklar yükler. Yani toplum hâlinde yaşadığımız için başına buyruk hareket edemeyiz. Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarını dikkate almamanın veya sorumluluklarımızı yerine getirmemenin hem kendi hayatımızı hem de başkalarının hayatını nasıl etkileyeceğine yönelik bilince sahip olmamız gerekir (D16.2.7.) (D11.3.1) (D11.3.3.)
- Haklarımızdan vazgeçemeyiz ve haklarımızı devredemeyiz. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 12. maddesinde "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. (D1.1.1.)
- Yetkililerin yaptığı açıklamada 'Şehir dışından çok fazla insan ağırladık, koronavirüs salgınının yayılarak vatandaşlarımızın hayatını tehdit etmesini engellemek amacıyla karantina kararı alınmıştır.' ifadeleri yer aldı... (D16.2.4.)
- İsrail saldırıları altındaki Gazze'de çocuklar yaşanan gıda kıtlığını protesto etti. (D1.1.1.) (D.1.1.2) (D5.1.6.) (D5.1.5.)

Metin örneklerinde çocuk haklarının (beslenme, barınma, eğitim) vurgulanması, adalet değerinin çocuk merkezli bir bakış açısıyla ele alındığını göstermektedir. Ayrıca, COVID-19 ve Gazze gibi güncel ve küresel olaylara yer verilmesi, öğrencinin sabır ve sorumluluk değerlerini sadece yerel değil, küresel bir farkındalıkla içselleştirmesine imkân tanımaktadır.

4.4. Sorunlarımızın Çözümünde Kurumlar

Tablo 5.

Sorunlarımızın Çözümünde Kurumlar konusunda erdem-değer-eylem çerçevesinde tespit edilen değerler

<i>Değer</i>	<i>Eylem</i>	<i>Erdem</i>	<i>f</i>
D1. Adalet	D1.1.1. Her insanın yaşama, eğitim alma, sağlık hizmeti alma hakkı; din ve vicdan hürriyeti gibi temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu kabul eder.		1
	D1.1.2. Hakkını aramanın meşru yollarını bilir.		2
	D1.1.4. Kendi hak ve özgürlüklerini uygun şekilde kullanır.		1
	D1.1.5. Hak ve özgürlüklerinden yararlanırken diğer insanların haklarını da savunur.		1

	D1.2.6. Bireysel farklılıkların haklardan yararlanmaya engel olmaması gerektiğini bilir.	1
D5. Duyarlılık	D5.2.7. Çevresini korumak ve güzelleştirmek için girişimlerde bulunur	1
D11. Özgürlük	D11.1.2. Ülkenin bağımsızlığı için gerektiğinde fedakârlık yapar.	1
	D16.2.1. Toplumsal yardımlaşma ve dayanışma için düzenlenen etkinliklere katılır.	2
D16. Sorumluluk	D16.2.6. Toplumun millî ve manevî değerlerini koruyup yaşatmaya istekli olur.	1
	D20.4.2. Yardım kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerine katılır.	1
D20.Yardımseverlik	D20.4.3. İhtiyacı olan herkese destek vermeye istekli olur.	1

Kurumsal çözüm süreçlerinde adalet (f=6) ve sorumluluk (f=3) değerleri ağırlık kazanmaktadır. Bireyin hak arama yollarını (CİMER vb.) öğrenmesi (D1.1.2) ile toplumsal yardımlaşmaya destek olması (D16.2.1) arasında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Bu bulgular, bireysel hakların toplumsal dayanışma ile desteklendiği bir vatandaşlık profilini desteklemektedir

Sorunlarımızın Çözümünde Kurumlar alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Büşra, okula giderken evinin sokağındaki merdivenleri kullanmak zorundadır. Ancak merdivenlerdeki engelli rampası kullanıma uygun yapılmamıştır. Büşra, birinden yardım almadan rampayı çıkamamaktadır. (D1.2.6)
- Miray'ın ablası, okuldan gelirken fabrika atıklarının dereye karıştığını fark etti. Derenin rengi çok değişmişti. Dereye yaşayan canlıların suyun kirlenmesinden etkileneceğini düşünüyordu. Bu duruma çok üzüldü ve gördüklerini Miray'a anlattı. (D5.2.7.)
- Aynı zamanda sorumlu bir vatandaş olarak, bu kurum ve kuruluşlara (muhtarlık, belediye, kaymakamlık, sivil toplum kuruluşları) destek olup toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya katkıda bulunabiliriz. (D16.2.1.) (D20.4.2.) (D20.4.3.)
- Bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözülmesinde bizlere birtakım sorumluluklar düşmektedir. (D16.2.1.) (D20.4.2.) (D20.4.3.)
- CİMER'e (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) "ALO 150" hattından, genel ağ üzerinden, posta yoluyla veya şahsen başvuru yapabiliriz. (D1.1.2.) (D1.1.4.)
- "Temel hak ve özgürlükler, demokratik ülkelerde yasalarla koruma altına alınmıştır. Bu hak ve özgürlükler dini, cinsiyeti, yaşı, mesleği ne olursa olsun herkese eşit olarak

tanınmıştır. Bu durum, karar alma sürecinde vatandaşların bağımsızca hareket etmesine katkıda bulunmuştur." (D1.1.1.)

- "Demokratik ülkelerdeki bilinçli vatandaşlar temel hak ve özgürlüklerini bilir ve bunlara sahip çıkarlar." (D1.1.2.)
- "Demokrasi anlayışını benimsemiş bu vatandaşlar, özgürlüklerinin sınırsız olmadığını farkında olup başkalarının hak ve özgürlüklerine değer verir." (D1.1.5.)
- "Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir." (D16.2.6.) (D11.1.2.)

Kurumsal çözüm süreçlerine dair alıntılar, bireyin hak arama yollarını (CİMER vb.) öğrenmesi ile toplumsal dayanışmaya destek olması (STK yardımları) arasındaki dengeyi yansıtmaktadır. Bu örnekler, adaletin sağlanmasında bireysel girişimin ve kurumsal mekanizmaların önemini vurgulayarak öğrenciyeye rehberlik etmektedir

Tablo 6

Yaşayan Demokrasimiz öğrenme alanında erdem-değer-eylem çerçevesinde bulunan değerler

<i>Öğrenme Alanı</i>	<i>Değerler</i>	<i>f</i>
Yaşayan Demokrasimiz	Adalet	17
	Duyarlılık	6
	Özgürlük	7
	Sorumluluk	9
	Vatanseverlik	2
	Yardımsızlık	3

Tablo6'ya göre "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanı erdem-değer-eylem çerçevesine göre incelendiğinde bu öğrenme alanında adalet değerinin f=17 ile en fazla, vatanseverlik değerinin f=2 ile en az vurgulanan değer olduğu tespit edilmiştir. Sırasıyla sorumluluk değerinin f=9, özgürlük değerinin f=7, duyarlılık değerinin f=6, yardımsızlık değerinin f=3, olduğu tespit edilmiştir.

5.Hayatımızdaki Ekonomi

5.1. Kaynaklarımızın Verimli Kullanımı

Tablo7

Kaynaklarımızın Verimli Kullanımı Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

<i>Erdem</i>		
<i>Değer</i>	<i>Eylem</i>	<i>f</i>
D17. Tasarruf	D17.2.1. Sahip olduklarına kanaat ederek ihtiyaç duyduğundan fazla ürün almaz.	1
	D17.2.4. Enerji tasarrufuna yönelik planları uygular.	1
	D17.2.5. Yer altı ve yer üstü kaynaklarını amacına uygun ve özenli kullanır.	6
	D17.3.3. Kullanım ömrünü tamamlamış ürünleri dönüştürür.	2
D19. Vatansızlık	D19.3.1. Ülkesinin ekonomik değerlerini bilir ve korur.	3
	D19.3.3. Ülkesinin göl, dağ, canlı türleri, endemik bitki örtüsü gibi doğal güzelliklerini bilir ve korur.	2

Ekonomik kaynakların kullanımı söz konusu olduğunda 'tasarruf' değerinin (f=10) baskınlığı dikkat çekicidir. Özellikle yer altı ve yer üstü kaynakların özenli kullanımı (D17.2.5) eylemine yapılan f=6 düzeyindeki vurgu, ders kitabının sürdürülebilir kalkınma bilincini merkeze aldığını ortaya koymaktadır.

Kaynaklarımızın Verimli Kullanımı alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Siz doğaya ne yaparsanız bunu kendinize yapıyorsunuz demektir. Biz dünyayı atalarımızdan miras almadık, çocuklarımızdan ödünç aldık. (D19.3.1.) (D17.2.5.)
- Aile içinde kardeş ve kuzenlerin birbirinin kıyafetlerini giymesi oldukça yaygın bir yeniden kullanım örneğidir. (D17.2.1.)
- Sınırsız olmayan bazı doğal kaynakların verimsiz kullanımının doğa ve insan üzerindeki etkileri gün geçtikçe artmakta ve telafi edilemez sonuçlara neden olabilmektedir. (D19.3.3.) (D17.2.5.)
- Doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz tüketimi ile doğal dengenin bozulması, iklim değişikliği, kuraklık, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların israf edilmeden dikkatli ve verimli kullanımının önemini gündeme getirmektedir. (D19.3.3.) (D17.2.5.)
- 22 Mart Dünya Su Günü'nün amacı, kısıtlı tatlı su kaynaklarının verimli kullanılması konusunda bireysel ve toplumsal bilinci yükseltmektir. (D19.3.1) (D17.2.5.)
- "Salma sulama" yöntemi ile kaynağından tarla başına kadar getirilen su, serbest bir şekilde araziye salınır. Bu sulama yöntemi, su kaybına ve özellikle toprak kalitesini olumsuz etkilemesi ile tarımsal verimin düşüşüne neden olmaktadır. (D17.2.5.)
- "Basınçlı sulama" sistemlerinin toprak kaybının önlenmesi, toprağın korunması, verimlilik ve su tasarrufuna faydaları vardır. (D17.2.5.)

- Küçük ama etkili önlemlerle enerji kaynaklarını verimli kullanan tüketiciler, doğal gaz faturasında yüzde 20 tasarruf sağlayabiliyor. (D17.2.4.)
- Her atık çöp değildir. Atıkların bir kısmı yeniden kullanılabilir, ham madde olarak tekrar değerlendirilebilir. (D17.3.3.)
- Sıfır Atık ile daha temiz ve yaşanabilir bir dünya. (D17.3.3.)
- Suyu korumak, vatani korumak gibidir. (D19.3.1.)

Alıntılarda kullanılan 'dünyayı çocuklardan ödünç aldık' ve 'suyu korumak vatani korumaktır' gibi ifadeler, tasarruf değerinin vatanseverlik ve gelecek nesillere karşı duyarlılıkla güçlü bir şekilde ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu söylemler, ekonomik bilincin sadece maddi bir kazanım değil, ahlaki bir zemin üzerine oturtulduğunun göstergesidir.

5.2. Bütçemi Planlıyorum

Tablo 8

Bütçemi Planlıyorum Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

Erdem		
Değer	Eylem	f
D17. Tasarruf	D17.1.3. Satın alacağı ürünleri belirlerken isteklerine değil, ihtiyaçlarına öncelik verir	3
	D17.2.7. Harcamalarını aile bütçesine göre planlar.	4
D19. Vatanseverlik	D19.3.1. Ülkesinin ekonomik değerlerini bilir ve korur	2

Bütçe yönetimi konusunda tasarruf değeri, istek ve ihtiyaç ayrımı (D17.1.3) ile aile bütçesine göre planlama yapma (D17.2.7) eylemleri üzerinden işlenmiştir. Tasarrufun sadece bireysel değil, vatanseverlik bağlamında ülke ekonomisiyle de ilişkilendirilmesi (f=2), ekonomik değerlerin millî bir bilinçle sunulduğunu göstermektedir

Bütçemi Planlıyorum alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- İhtiyaç ve isteklerinizi belirlerken neleri dikkate aldınız? (D17.1.3.)
- İhtiyaç ve isteklerimiz, giderlerimiz içinde yer alır. Harcamalarımızı doğru yapmak bizim ve ailemiz için oldukça önemlidir. (D17.1.3.) (D17.2.7.)
- Bir şey satın almadan önce o ürünün veya hizmetin birey için istek mi yoksa ihtiyaç mı olduğunu ayırt etmek amacıyla "10 Saniye" kuralından yararlanılabilir. (D17.1.3.)
- Tasarruf etmek; kişi, aile ve ülke ekonomisi için önemlidir. (D17.2.7.) (D19.3.1.)

- Denetim altına alınmış bir aile bütçesi, aileye huzur ve mutluluk getirir. Bütçe hazırlamak, harcamalarda disiplini sağlayıp parasal durumu düzenlemede aileye yardımcı olur. (D17.2.7.)
- Tasarruf etmek; kişi, aile ve ülke ekonomisi için önemlidir. (D17.2.7.) (D19.3.1.)

Bütçe yönetimine dair metinlerde '10 saniye kuralı' gibi pratik yöntemlerin sunulması, tasarruf değerinin davranışsal bir alışkanlığa dönüştürülmesinin hedeflendiğini göstermektedir. Aile bütçesinin planlanması üzerinden verilen örnekler, değer aile içi huzur ve ekonomik bağımsızlıkla olan bağı somutlaştırmaktadır.

5.3. İlimizdeki Ekonomik Faaliyetler

Tablo 9

İlimizdeki Ekonomik Faaliyetler Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

<i>Erdem</i>		
<i>Değer</i>	<i>Eylem</i>	<i>f</i>
D19. Vatanseverlik	D19.3.1. Ülkesinin ekonomik değerlerini bilir ve korur.	1
	D19.3.3. Ülkesinin göl, dağ, canlı türleri, endemik bitki örtüsü gibi doğal güzelliklerini bilir ve korur.	1

Tablo 9 incelendiğinde, yerel ekonomik faaliyetler bağlamında 'vatanseverlik' değerine (f=2) odaklanıldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanında vatanseverlik; ülkenin ekonomik değerlerini bilme (D19.3.1) ve doğal güzellikleri ile endemik bitki örtüsünü koruma (D19.3.3) eylemleri üzerinden işlenmiştir. Bu bulgular, ekonomik faaliyetlerin sadece üretim-tüketim ekseninde değil, ülkenin doğal ve ekonomik mirasına sahip çıkma bilinciyle ele alındığını ortaya koymaktadır.

İlimizdeki Ekonomik Faaliyetler alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- "Dünya nüfusunun artması ve ihtiyaçların çoğalıp çeşitlenmesi ile doğal kaynaklara duyulan gereksinim de artmaktadır. Doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz tüketimi ile doğal dengenin bozulması, iklim değişikliği, kuraklık, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların israf edilmeden, dikkatli ve verimli kullanımının önemini gündeme getirmektedir. (D19.3.1) (D19.3.3)
- Doğal kaynakların verimli kullanımı ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik vurgular, vatanseverlik değerinin ülkenin doğal zenginliklerine sahip çıkma eylemiyle

birleştirildiğini kanıtlamaktadır. Bu alıntılar, ekonomik faaliyetlerin çevresel duyarlılıkla sürdürülmesi gerektiği mesajını desteklemektedir.

Tablo 10

Hayatımızdaki Ekonomi Öğrenme Alanında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Bulunan Değerler

<i>Öğrenme Alanı</i>	<i>Değerler</i>	<i>f</i>
Hayatımızdaki Ekonomi	Tasarruf	17
	Vatanseverlik	9

Tablo10'a göre *Hayatımızdaki Ekonomi* öğrenme alanı erdem-değer-eylem çerçevesine göre incelendiğinde tasarruf değerinin f=17 ile en fazla vurgulanan değer olduğu ikinci tespit edilen değer f=9 ile vatanseverlik olduğu tespit edilmiştir.

6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler

6.1. Teknolojik Gelişmelerin Toplum Hayatına Etkileri

Tablo 11

Teknolojik Gelişmelerin Toplum Hayatına Etkileri Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

<i>Değer</i>	<i>Erdem</i>		<i>f</i>
	<i>Eylem</i>		
D11. Özgürlük	D11.1.3. Kendine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak için yeterliklerini geliştirir		2
	D19.3.1. Ülkesinin ekonomik değerlerini bilir ve korur.		1
D19. Vatanseverlik	D19.3.4. Millî ve manevî değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında sorumluluk üstlenir.		1

Teknolojik gelişmelerin sadece birer araç değil, vatanseverlik (f=2) ve özgürlük (f=2) değerlerini destekleyen unsurlar olarak ele alındığı görülmektedir. Dijital teknolojilerin kültürel değerleri aktarmak (D19.3.4) için bir imkân olarak sunulması, Maarif Modeli'nin değer odaklı teknoloji kullanım vizyonuyla örtüşmektedir.

Teknolojik Gelişmelerin Toplum Hayatına Etkileri alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Kültürel zenginliklerimizi korumak, tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla dijital teknoloji ürünlerinden de faydalanılmaktadır. (D19.3.4.) (D11.1.3.)
- Geleneksel yakıtlı araçların yerini alan hızlı trenler, uçaklar, elektrikle çalışan araçlar yakıt tüketimini azaltarak, petrol ve doğal gaz gibi kaynaklardan tasarruf sağlayıp

çevre kirliliğini azaltmaktadır. Navigasyon sistemleri, sürücülere en uygun ve hızlı rotayı belirleyerek trafikte geçirilen süreyi kısaltmaktadır. Ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler yolcu ve yük taşımının daha hızlı ve konforlu yapılmasını sağlamıştır. Böylece insanların farklı yerleri görmesi ve kültürleri tanınması kolaylaşmıştır. (D19.3.1) (D11.1.3.)

Teknolojik ürünlerin kültürel değerleri gelecek nesillere aktarmak için bir araç olarak sunulması, teknolojinin vatanseverlik ve kültürel mirasın korunması eylemlerine hizmet ettiğini göstermektedir. Hızlı tren ve navigasyon gibi örnekler ise teknolojinin bireysel özgürlükleri ve yaşam konforunu artıran yönünü vurgulamaktadır.

6.2. Teknolojik Ürünlerin Bilinçli Kullanımı

Tablo 12

Teknolojik Ürünlerin Bilinçli Kullanımı Konusunda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Tespit Edilen Değerler

Erdem		
Değer	Eylem	f
D8. Mahremiyet	D8.2.2. Kişisel bilgilerinin yer aldığı dijital araçları bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanır.	3
D11. Özgürlük	D11.1.3. Kendine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak için yeterliklerini geliştirir	1
D17. Tasarruf	D17.2.4. Enerji tasarrufuna yönelik planları uygular.	5

Dijital araçların kullanımında 'tasarruf' (f=5) ve 'mahremiyet' (f=3) değerleri belirleyicidir. Özellikle enerji verimli cihazların tercihi ve dijital ayak izi gibi modern dünyanın getirdiği risklerin mahremiyet değeri üzerinden işlenmesi, öğrencinin dijital dünyada hem etik hem de ekonomik bir bilinç kazanmasını hedeflemektedir.

Teknolojik Ürünlerin Bilinçli Kullanımı alt konusunda yer alan erdem-değer-eyleme ilişkin alıntılar:

- Proje kapsamında okuldaki floresan lambalar okul idaresi tarafından enerji tasarruflu led lambalarla değiştirildi. Daha fazla ışık verip daha az enerji tüketen lambalar ile öğrencilere gereksiz harcanan enerjinin kaybolan emek olduğu mesajı verildi. (D17.2.4.)
- Beyaz eşyalar, evlerimizde en çok enerji tüketen elektronik aletlerdir. Bu yüzden kullanıcıların enerji verimliliği en yüksek olan 'A+++' grubu çamaşır ve bulaşık makinesi ile buzdolabını tercih etmesi gerekir. (D17.2.4.)

- Küçük yaşta yoğun bir şekilde tablet kullanmaya başlayan bir çocuğun konuşma becerileri, yaşlılarının gerisinde kalabilir. (D8.2.2.)
- Bilgisayar, tablet ve cep telefonu üzerinden genel ağı kullanarak yaptığımız çevrim içi alışverişler, gönderdiğimiz e-postalar, sosyal medya paylaşımlarımız gibi genel ağ üzerinden gerçekleştirdiğimiz her işlem bir veri, iz bırakır. Bu veriler genel ağ ortamında “dijital ayak izi” olarak adlandırılır. Bilgi teknolojilerindeki son gelişmeler, gizliliği tehdit ederek kişisel verilerimizin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. (D8.2.2.)
- Bir ticari kuruluş; daha önce gerçekleştirdiğimiz genel ağ tarama etkinliklerimizi, satın alma davranışımızı veya sosyal medya faaliyetlerimizi takip ederek doğrudan bize yönelik teklifler geliştirmeye başlayabilir. Bu nedenle genel ağı kullanırken bilinçli hareket etmeli, paylaşımlarımızda daha dikkatli olmalıyız. (D8.2.2.)
- Ampullerin bireysel ve toplumsal olarak bilinçli kullanımı, enerji kaynaklarını daha verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmamıza yardımcı olacaktır. (D17.2.4)
- Akkor ampuller fazla enerji tüketiyor. (D17.2.4)

Teknolojik kullanım örneklerinde enerji tasarruflu lambaların tercih edilmesi (tasarruf) ile dijital ayak izi ve veri güvenliği (mahremiyet) vurgularının yan yana gelmesi dikkat çekicidir. Bu veriler, ders kitabının öğrenciyi dijital dünyada hem ekonomik kayıplardan hem de etik/güvenlik risklerinden korumaya yönelik bir rehberlik sunduğunu doğrulamaktadır.

Tablo 13

Yaşayan Demokrasimiz Öğrenme Alanında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde Bulunan Değerler

<i>Öğrenme Alanı</i>	<i>Değerler</i>	<i>f</i>
Teknoloji ve Sosyal Bilimler	Mahremiyet	3
	Özgürlük	3
	Tasarruf	5
	Vatanseverlik	2

Tablo 13'e göre *Teknoloji ve Sosyal Bilimler* öğrenme alanı erdem-değer-eylem çerçevesine göre incelendiğinde tasarruf değerinin f=5 ile en fazla vurgulanan değer olduğu diğer tespit edilen değerlerin sırasıyla f=3, mahremiyet ve özgürlük, f=2 ile vatanseverlik olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 5. sınıf sosyal bilgiler 2. ders kitabında tasarruf, adalet, vatanseverlik, sorumluluk, özgürlük, duyarlılık, yardımseverlik ve mahremiyet değerlerine yer verilmiştir. Bu değerlerden en fazla tasarruf değeri üzerinde durulmuştur. Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değer dağılımlarının, ele alınan ünite ve kitaba göre farklılık gösterebildiği görülmektedir. Örneğin, Oğuz Haçat ve Demir (2020) çalışmalarında 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla "dayanışma" ve "duyarlılık" değerlerinin yer aldığını belirlemişlerdir. Tokmak ve Aktaş (2022) ise 5. sınıf ders kitabındaki görselleri inceledikleri çalışmalarında en çok "sorumluluk", "duyarlılık" ve "yardımseverlik" değerlerinin vurgulandığını tespit etmişlerdir. İncelenen kitaplar arasındaki bu farklılıklar, ders kitaplarında değerlerin sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarına göre her zaman dengeli bir dağılım göstermediğini ortaya koyan diğer araştırmalarla örtüşmektedir. Araştırma bulgularına göre, 5. sınıf sosyal bilgiler 2. ders kitabında çeşitli değerlere yer verilmesi, kitapta ele alınan konularla erdem-değer-eylem ilişkisinin bütüncül bir şekilde kurulduğunu göstermektedir. Özellikle tasarruf değerinin daha fazla vurgulanması, öğrencilerde yalnızca teorik değer aktarımının değil bu değerlerin günlük yaşam davranışlarına dönüştürülmesinin amaçlandığını ortaya koymaktadır. Özellikle tasarruf değerinin daha fazla vurgulanması günümüzün ekonomik ve toplumsal koşulları doğrultusunda tasarruf bilincinin önemli bir eğitim hedefi olarak öne çıkarıldığını düşündürmektedir.

Ayrıca araştırma bulguları, Maarif Modeli öğrenme çıktısı çerçevesi ile karşılaştırılmıştır. Maarif Modeli öğrenme çıktısı çerçevesinde Yaşayan Demokrasi öğrenme alanında adalet, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri mevcut iken araştırmada bunlara ek olarak duyarlılık değeri tespit edilmiştir. Maarif Modeli öğrenme çıktısı çerçevesinde ve araştırmamızda Hayatımızdaki Ekonomi öğrenme alanında tasarruf ve vatanseverlik değerlerine yer verilmiştir. Maarif Modeli öğrenme çıktısı çerçevesinde Teknoloji ve Sosyal Bilimler öğrenme alanında mahremiyet, özgürlük ve tasarruf değerleri mevcut iken araştırmamızda bunlara ek olarak vatanseverlik değeri tespit edilmiştir. Bu bulgular, ders kitabındaki değerlerin Maarif Modeli öğrenme çıktılarıyla büyük ölçüde uyumlu olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bazı öğrenme alanlarında modele ek olarak duyarlılık ve vatanseverlik gibi değerlere de yer verilmesi kitabın değer eğitimini daha kapsamlı ele aldığını ve erdem-değer-eylem ilişkisini güçlendirdiğini

düşündürmektedir. Sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen değerlerin kitapta yer alan konular ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Bireyi, aileyi, toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümü toplumsal yaşantımızın temel taşı olan millî, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizde bulunmaktadır. Değerlerin kazandırılması, eğitimin amaçlarından biri olan kültürel ve ahlaki değerlerin aktarılmasına hizmet eder. Değerler, tıpkı inançlar gibi çocukluktan başlayarak bireyin çevresinden ve kültüründen edindiği temel kavramlardır (Şişman, 2011). Değer eğitimi zamanla kazanılan bir beceri olduğu için eğitim programlarında erken dönemlerde başlanması becerinin kazandırılmasını kolaylaştıracaktır.

İnsanların gelişmesini, huzur ve mutluluğunu sağlayan, insanları tehlike ve risklerden koruyan insani, ahlaki, manevi ve sosyal değerlerimizin tüm bireylere kazandırılması toplumsal birliği sağlar. Öğrencilere bu davranışların kazandırılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.

Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal değerleri benimseyerek karakter, kişilik ve davranışın gelişimini desteklemeyi amaçlayan bir eğitimidir. Onu et ve kemik olmaktan çıkaran sahip olduğu değerleridir. İnsana, insanlığa, geçmişe ve geleceğe, topluma, sosyal çevreye, mesleğe ve birçok unsura dair ne varsa içinde değer vardır. Dolayısıyla değerlere ve değer kazandırma sürecine belli bir disiplin içinde bakılması büyük önem taşır.

Değerlerin duygusal yönlerinin yanı sıra toplumsal ve küresel değişimlere uyum sağlamak için millî ve evrensel değerlere odaklanan metinlerin ders kitaplarında yer alması sağlanabilir (Baki, 2009). Yani değerler sadece duygusal yönleri değil toplumda ve dünyada yaşanan değişimlerin bireyler üzerinde oluşturduğu etkileri dikkate alması gerekmektedir. Bireylerin bu değişimlere uyum sağlayabilmesi için ders kitaplarında millî ve evrensel değerlere odaklanan metinlerin yer alması önemli olacaktır. Çünkü ders kitabı görsellerinin ve metinlerinin amaca uygun seçilmesi, öğrencilerin söz konusu değerleri içselleştirmesine doğrudan katkı sunmaktadır.

21. yüzyılda eğitim sistemlerinin kazandırması beklenen beceriler değişmiş, bundan dolayı sosyal ve duygusal bir varlık olan insanın yalnızca bilişsel gelişiminin yeterli olmadığı görülmektedir. Her geçen gün artarak devam eden değişim ve dönüşümün hızı, ortaya çıkan yeni şartlar insan yaşamını farklılaştırırsa da her birey yeni koşullara uyum sağlamak zorundadır. Bu durumun üstesinden gelebilmek de çağın gerekliliklerine uygun bireylerin yetiştirilebilmesiyle mümkündür. Bu nedenle değerler eğitimi eğitimin önemli bir parçasını oluşturmaktadır, okullarımızda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunlu bir ihtiyaçtır.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademe de gerçekteşme derecesinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Aslan, F. (2019). *Ahmed Mürşidî Efendi'nin Pendnâmesindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Aydın, İ. (2003). *Eğitim ve öğretimde etik*. Pegem Yayıncılık.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146. <https://doi.org/10.34234/ded.460042>
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Çalışkur, Y. D. D. A., Demirhan, D. A., ve Bozkurt, D. S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.
- Deniz, R., ve Sönmez, Ö. F. (2022). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Tokat örneği). *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 7(2), 125-139. <https://doi.org/10.55107/turksosbilder.1091287>
- Dılmaç, B., ve Ekşi, H. (2007). Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar. *İlk Öğretmen Eğitimci Dergisi*, 14, 21–29.
- Elbir, B., ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4250>
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programlarında ulusal ve evrensel değerler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Geçimli, M., ve Kayahan Yüksel, D. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli erdem-değer-eylem çerçevesi: Güz dönemi 5. sınıf Türkçe ders kitabı bağlamında bir inceleme. *TOBİDER International Journal of Social Sciences*, 8(4), 160-174. <https://doi.org/10.30830/tobider.sayi.20.9>

- Kardaş, M. N., ve Cemal, S. (2017). Değerler eğitimi ve Türkçe öğretiminde değer eğitimi üzerine yapılan araştırmalara ilişkin kaynakça denemesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 383-412.
- Keleş, T., ve Beldağ, A. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının duyarlılık değeri bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 6(4), 387-418. <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2022.504.2>
- Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Erdem-değer-eylem çerçevesi*. <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-cercevesi/>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri uygulama kılavuzu (Modül 3)*. <https://tymm.meb.gov.tr/upload/kilavuz/modul-3-yayin.pdf>
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). *Resmî Gazete* (Sayı: 14574).
- Oğuz Haçat, S., ve Demir, F. B. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 13(49), 4443-4466. <https://doi.org/10.29228/Joh.46733>
- Şişman, M. (2011). *Örgütler ve kültürler*. Pegem Akademi.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2010). *Çizelge ve programlar üzerine genelge (2010/53)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Tokmak, A., ve Aktaş, V. (2022). Değerler eğitimi üzerine ders kitabı görsellerinin incelenmesi: Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf örneği. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi (IJOTEM)*, 5(2), 70-90. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1167595>
- Türk Dil Kurumu. (2025). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Yazıcı, D. K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yel, S., ve Aladağ, S. (2009). Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 118-148). Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Y. ve Çalışkan, A. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin 21. yüzyıl insan profili açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, 13(26)*, 204-220. <https://doi.org/10.55605/ejedus.1548121>